

Geslachtslijsten voorlezen – wat heeft de bijbellezer aan dit onderzoek?

Deelnemers aan het onderzoek vroegen zich nogal eens af: Waar moet ik mijn keuze voor beklemtoning op baseren? Er zijn zoveel namen bij die ik niet ken. Sommigen schreven: ‘Ik gok vaak maar wat, want ik weet het niet.’ Anderen schreven: ‘Ik reageer snel en eigenlijk intuïtief.’ (En dat was waarschijnlijk wat ook de ‘gokkers’ deden.)

Dat vonden wij prima: we wilden immers weten hoe zo veel mogelijk mensen, en zo divers mogelijke mensen de namen beklemtonen die zij kennen, maar ook hoe door hen spontaan de klemtoon gelegd wordt op vreemde woorden.

Maar niet iedereen ging intuïtief te werk. Eén van de deelnemers aan het onderzoek schreef: *Ik heb bij het invullen van de lijsten steeds mijn vaders voorlezen als richtlijn aangehouden. Hij las driemaal daags na het eten voor uit de Bijbel voor. De hele Bijbel werd gelezen, inclusief de geslachtsregisters! En hij deed dat feilloos!*

Het is een herinnering die u misschien herkent: het dagelijks voorlezen uit de Bijbel, vaak aan tafel, en soms inderdaad van Genesis tot en met Openbaring zonder iets over te slaan.

Dergelijk voorlezen komt nog steeds voor, al zal het minder zijn dan 50-60 jaar geleden, en al zullen er vaker gedeeltes bewust gekozen worden – waarbij de geslachtsregisters dan zelden in de prijzen vallen.

Bij het voorlezen thuis kunnen moeilijke namen nog wel half gelezen of verhaspeld worden, of een speciale behandeling krijgen. Dat was de strategie die de vader van iemand anders toepaste. Telkens als er een naam opdoemde waarover hij dacht te struikelen, zei hij ‘moeilijk woord’; in zijn eigen dialect ‘slim woordje’, en even verder ‘weer 'n slim woordje’.

In andere situaties is zo’n strategie niet mogelijk. In de kerk wordt minimaal wekelijks hardop uit de Bijbel gelezen, en die schriftlezing wordt steeds vaker niet meer door de dominee of de priester gedaan, maar door leken. Zo’n lector bereidt zijn lezing goed voor. Vaak heeft hij of zij een training gekregen in houding, ademhaling en stemgebruik. Maar de uitspraak van namen valt, voor zover ik weet, niet onder een dergelijke training.

Ook voor die wekelijkse lezingen worden zelden geslachtsregisters gekozen. Maar er zijn uitzonderingen. Iemand van u mailde: *Hoe belangrijk het onderzoek is, bleek vanochtend toen ik tijdens de Allerzielenviering in de Dominicuskerk in Amsterdam de geslachtslijst van Jezus moest voorlezen!*

In die namenlijst in Matteüs 1 staan bekende en makkelijke namen (Jakob, Isaak, David, Boaz en Ruth), maar ook lastige: Abia, Èliud, Èljakim – zo zou de meerderheid beklemtonen volgens het onderzoek. Maar dan: is het Abiud of Àbiud? – een kleine meerderheid van u wil het laatste. Bij Jòsia of Josia spant het erom, de voorkeuren zijn ongeveer gelijk verdeeld. Voor de wekelijkse schriftlezingen volgen veel kerken het zogenaamde ‘oecumenisch leesrooster’. De afgelopen tijd is volgens dit rooster uit Judit gelezen, en voor morgen, 18 november, staat Judit 12 op de rol. Het verhaal nadert zijn climax: Judit gaat naar een maaltijd bij Holofernes, die meer zal drinken dan hij ooit in zijn leven gedaan heeft, met de bekende fatale gevolgen.

De namen in Judit 12 zullen de lector niet veel problemen geven: Judit, Holofernes, Betulia, Nebukadnessar. Een onbekender naam, uit de lastige categorie van drie lettergrepen, is Bagòas – of Bàngoas? In het onderzoek zijn alle drie de lettergrepen voor beklemtoning aangedragen (ook de laatste door enkele mensen); het aantal dat voor Bagòas kiest is ruim twee keer zo groot als dat voor Bàngoas.

Voorlezen in huiselijke kring, voorlezen in de kerk, het zijn traditionele gebruikssituaties. En de Bijbel wordt ook voorgelezen voor een nog groter gehoor, in radio- of tv-programma’s, en in toenemende mate op cd’s, voor luisterboeken e.d. In een van nieuwsbrieven zijn

voorbeelden genoemd van opnamen van bijbeltekst, van opnamen van de Blindenbibliotheek tot cd's bij boekjes als *Allemaal vrouwen*, dat laatst bij de tentoonstelling in het Catharijneconvent is verschenen.

Recent zijn de *Bijbel tapes*, waarop de hele Bijbel (in de NBV-vertaling) integraal ten gehore wordt gebracht. Er wordt niet zomaar voorgelezen. De makers van de *Bijbel tapes* spreken van 'audiofilm', omdat er veel meer met geluid wordt gedaan dan alleen maar voorlezen. In deel 1 van de *Bijbel tapes* zijn Ester, Hooglied en Marcus te horen, binnenkort verschijnt deel 2, dat vanaf gisteren al te downloaden was voor abonnees. Ik heb vast naar het slot van Romeinen geluisterd, naar Romeinen 16, waarin Paulus de groeten doet aan allerlei mensen die hij kent.

Ze hebben soms voor ons lastige namen. Paulus groet Julia, Febe en Narcissus. Maar ook Epenetus, Andrònikus, Ampliatus, Sosipatrus, en Filològus. Zo wordt de klemtoon gelegd door de spreker van de Bijbeltapes, en die klemtoon komt steeds overeen met de voorkeur van de deelnemers aan het onderzoek.

Er is één uitzondering: de Paulus in de audiofilm zegt Timotèus, terwijl u in overgrote meerderheid zou willen Timoteüs: 376 mensen kiezen voor deze klemtoon.

Waarom kiest de acteur op de *Bijbel tapes* voor de klemtoon op de derde lettergreep? Er is voor de opnamen o.a. advies gevraagd aan het Nederlands Bijbelgenootschap, en daar is Timoteüs geadviseerd. Vergist de acteur zich? Denkt hij aan de Franse naam Timothé? Misschien biedt het onderzoek aanknopingspunten voor de keuze die hij maakt. Die wordt namelijk gedeeld door toch nog 183 deelnemers aan het onderzoek.

Wat is nu het nut van ons onderzoek voor deze gebruikssituaties? Dat we een namengids kunnen maken waarin we een beargumenteerd advies voor beklemtoning kunnen geven. Moet er dan voorgeschreven worden hoe de klemtoon gelegd moet worden? Zeker niet, iedereen is natuurlijk vrij om te lezen zoals hij wil. De gids zal slechts een advies geven, maar wel een advies dat ergens op gebaseerd is. Wie een andere keuze wil maken, moet dat doen. Maar voor wie ondersteuning zoekt bij het beklemtonen van namen, zou zo'n gids een uitkomst zijn.

Enige uniformiteit in het uitspreken van namen heeft overigens grote voordelen. Een deelnemer aan het onderzoek mailde dat er in de door haar bezochte kerkdienst door de lector die de schriftlezing verzorgde, gelezen was: Antiòchië, en dat de dominee in de preek vervolgens sprak van Antiochië. Ze vond dat verwarrend, en het leidde haar af.

In een van de nieuwsbrieven zijn voorbeelden genoemd van verschillende beklemtoning op cd's met fragmenten uit Ester: men zegt Hègai tegenover Hegài, Mèmuchan en Memùchan, Mòrdechai en Mordechài – steeds door dezelfde voorlezer en kort na elkaar. Dat is verwarrend: de hoorder van de tekst wordt afgeleid en kan denken dat het om verschillende namen gaat.

Eerder, in 1968, zijn er door de bijbelgenootschappen (Nederlands Bijbelgenootschap en Katholieke Bijbelstichting) afspraken gemaakt over de spelling van namen, wat geleid heeft tot de uitgave 'Bijbelse namen, lijst van bijbelse persoons- en plaatsnamen', het zogenaamde 'Oranje Boekje'. Na uniformiteit in spelling kan uniformiteit in het beklèmtonen een logische volgende stap zijn in het vergroten van de herkenbaarheid van namen.

Een klemtoongids is dus in meerdere opzichten toe te juichen. In andere taalgebieden bestaan vaak al gidsen waarin de klemtoon aangegeven wordt, zoals het 'Ökumenisches Verzeichnis der biblischen Eigennamen nach der Loccumer Richtlinien' uit Duitsland. Ook via internet zijn voor andere talen diverse gidsen te bekijken, en soms ook te beluisteren. We hopen dat het niet al te lang meer duurt voordat dat ook voor het Nederlands het geval zal zijn.